

شهر، فرصت یا تهدیدی برای محیط زیست

فاطمه شهبازی

تجدیدناپذیر می‌شود، دیگر نمی‌توان گفت محیط زیست شهری که انسان ایجاد کرده است، زیرا در این مقطع، انسان، خود جزئی از محیط شهری می‌شود.»

وی به نکته دیگری اشاره می‌کند که در واقع عنصر اصلی حیات است. اکسیژن که ۲۰ درصد از نظر وزنی و حجمی هوا را تشکیل می‌دهد و زندگی کمتر از ۵ دقیقه بدون آن امکان‌ناپذیر است. امروزه به دلیل استفاده از تکنولوژی‌های ناسازگار با محیط زیست، به گازی سمی تبدیل شده، به طوری که اگر در جوامع توسعه‌یافته وسایل نقلیه موتوری برای طی مسافت ۱۰۰ کیلومتری، ۵ لیتر بنزین مصرف می‌کنند، در ایران این مقدار سوخت، ۲ برابر بیشتر خواهد بود، نتیجه این عمل تنها گسترش آلودگی هوا است که متأسفانه شاهد پیامدهای زیست محیطی مخرب آن به زندگی شهری هستیم.

این پژوهشگر منابع طبیعی خاطرنشان می‌کند: گازهای سمی که از آگزوز ماشین‌ها دودکش کارخانه‌ها و منازل خارج می‌شود، پیامدی ندارد جز بروز انواع بیماری‌های قلبی پوستی و سکنه‌های قلبی در شهرهای کنونی.

در این باره مدیر کل محیط زیست استان تهران چندی پیش اعلام کرده بود: سالانه دست کم ۲۵۰۰ شهروند تهرانی در اثر آلودگی هوا فوت می‌شوند. دکتر محمدباقر صدوق با این وجود، این آمار را قابل اطمینان ندانسته و گفته: «آلودگی هوا به طور مستقیم کسی را نمی‌کشد، مگر اینکه در محیط بسته این آلودگی ایجاد شود.»

نزدیک به نیمی از جمعیت جهان در مناطق شهری زندگی می‌کنند، به طوری که بر اساس گزارشات UNEP، هر سال در حدود ۶۰ میلیون نفر به جمعیت مناطق شهری از طریق مهاجرت روستاییان به شهر، تولد در مناطق شهری و تبدیل روستاها به شهر افزوده می‌شود. یک پیش‌بینی تا سال ۲۰۳۰، نشان می‌دهد که نزدیک به ۵ بیلیون از ۸/۱ بیلیون نفر جمعیت جهان در شهرها زندگی خواهند کرد.

در واقع با رشد جمعیت شهرنشین، مشکلات زیست محیطی نیز افزایش خواهد یافت، زیرا مطالعات نشان داده، رابطه متقابلی بین شهرنشینی، فقر، اثرات زیست محیطی و پایداری وجود دارد.

امروزه گفته می‌شود، اثرات منفی زیست محیطی شهری ناشی از مصرف منابع خاک، آب و انرژی، تصفیه پسماندها و فاضلاب و عمل دفع، مصرف صنعتی و خانگی مواد شیمیایی، از عمده‌ترین مسائل مناطق شهری هستند که به نظر می‌رسد با درک رعایت مسائل زیست محیطی از سوی شهروندان و برنامه‌ریزی جامع و منسجم از سوی تصمیم‌گیران شهری و دولتی بتوان شهری پایدار و فاقد هرگونه آلاینده‌ای را ترسیم کرد.

محیط زیست شهری محیطی است که ما برای رفاه، اشتغال و سایر احتیاجات فردی بوجود آورده‌ایم. دکتر علی یخکشی استاد محیط زیست و منابع طبیعی با اعلام این مطلب می‌افزاید: «زمانی که صحبت از آب، خاک، فضای سبز، هوا و انرژی‌های

در شرایط بحران زیست محیطی موجود در شهرها و کلان شهرهای کشور، توسعه و حفظ فضای سبز پاسخ مناسبی برای مبارزه با آلودگی هوا خواهد بود. هر چند طبق استانداردهایی جهانی به ازای هر فرد ۳۰ تا ۵۰ مترمربع فضای سبز لازم است و این مقدار در پایتخت ایران ۱۰-۷ مترمربع بیش نیست، دکتر یخکشی به عنوان کارشناس منابع طبیعی پیشنهاد می‌کند: « نباید تنها به روز درختکاری بسنده کرد، بلکه پیشنهاد می‌کنم هر فرد به مناسبت هر واقعه مهم زندگیش یک نهال بکارد و دولت نیز صاحبان صنایع را مکلف کند در هفته منابع طبیعی در ازای هر واحدی که تولید می‌کنند نهال بکارند، این حرکت بی‌شک آینده شهرها را تغییر خواهد داد.»

برخی کارشناسان معتقدند که شهرها از بعد زیست محیطی هم تهدید به شمار می‌آیند و هم فرصت. تهدید از آن جهت که تمرکز بالای جمعیت، تولید، مصرف انرژی، آب، کالا و خدمات در یک مکان، فشار بسیار شدیدی را بر محیط زیست محلی و منطقه‌ای و جهانی وارد می‌آورد.

مسائل زیست محیطی شهر، بستگی به مراحل توسعه آن شهر دارد. دکتر اسماعیلی کرمی مدرس دانشگاه با بیان این مطلب می‌گوید: به طور مثال اگر با هواپیما بر فراز شهرهای ایران پرواز کنیم مشاهده می‌کنیم که تمامی شهرهای ایران در مناطق خوش آب و هوا بر روی جنگل‌ها و مراتع اخذ شده‌اند، همین زیبایی و خوش آب و هوایی، جمعیت را به سوی خود کشاند تا اینکه شهرهای فعلی شکل گرفتند، ولی باز بروز پدیده شهرنشینی آن طبیعت اولیه نابود آسمان‌خراش‌ها پدید آمدند به طوری که امروز فاصله ما با طبیعت کاملاً جدا شده است.»

از سویی دکتر یخکشی با بیان اینکه ما تکنولوژی را اختراع کردیم ولی متأسفانه عقل و خرد خود را در استفاده از تکنولوژی به کار نگرفته‌ایم گفت: « امروزه نه تنها در ایران، بلکه در سایر نقاط جهان نیز، تکنولوژی بر ما حاکم شده و در حال از بین بردن بشر و کل موجودات هستی است. در حالی که اگر خرد را با استفاده از تکنولوژی سازگار با محیط زیست به کار بگیریم، نه تنها ضرر نیست، بلکه وجود تکنولوژی نیز ضروری خواهد بود، مشروط بر آنکه دیدگاه آینده نگری را حفظ کرده و با صرف هزینه‌های زیاد، پرداخت مالیات و اعتبارات دولتی بتوانیم به تکنولوژی سازگار با محیط زیست دست یابیم.

به هر حال هیچ شهری از آمادگی کامل برای تضمین پایداری خود در آینده برخوردار نیست. تمام شهرها به واسطه رشد روزافزون مصرف کالا، شرایط اقلیمی را تغییر می‌دهند. مواد شیمیایی سمی تولید می‌کنند، در انقراض گونه‌های مختلف حیات و در تخریب جنگل‌ها و منابع جنگلی نقش فعالی دارند. دکتر اسماعیل کرمی با اشاره به تبدیل شهر تهران به خوابگاهی بزرگ بدون در نظر گرفتن ملاحظات زیست محیطی

می‌گوید: « شهر تهران با توجه به آلودگی‌های ناشی از وسائل نقلیه قدرت تولید اکسیژن را ندارد بنابراین، تنها راه نجات این شهر، اهمیت دادن به فضای سبز تهران و حفظ گوشواره‌های آن یعنی جنگل سرخه حصار، خجیر، لویزان و چیتگر است.» وی شهرها را تهدیدی برای محیط زیست دانسته و می‌افزاید: « برای داشتن محیط زیستی سالم در شهرها باید الگوهای رفتاری شهروندان و دولت تغییر یابد. ساخت و سازها در شهرها کاهش یابد و تا جایی که امکان دارد به توسعه فضای سبز شهری اقدام کنیم در این باره مسئولان می‌توانند باغ‌های قدیمی را بار دیگر احیاء کنند و با اهمیت دادن به گوشواره‌های حیاتی شهرها، فرایند زیست محیطی شهرها را در مسیر درستی هدایت کنند.»

بسیاری از ساکنان شهرها تصور می‌کنند به دلیل فاصله مسکونی با محیط‌های طبیعی و جانوری، ملزم به رعایت مسائل زیست محیطی نیستند و به تصور غلط می‌پندارند که حیوانات و سایر موجودات به جنگل، بیابان و ... تعلق دارند در صورتیکه شهر جزئی از مرتع، جنگل و دشت است.

دکتر یخکشی می‌گوید: « در سال ۱۳۷۶ باران شدیدی در جاجرود به راه افتاد، شدت بارش به حدی بود که باران، انباشت زباله‌ها را به حرکت درآورد و به مرور شیرابه سیاه‌رنگی از این انباشت خارج و به سمت رودخانه جاجرود حرکت کرد و رودخانه را به خود آغشت. شدت شیرابه به حدی بود که درختان قرار گرفته در مسیر حرکت خود را خشکانید و چه بسیار جانوران وحشی که به علت نوشیدن آب رودخانه جاجرود تلف شدند، عمق فاجعه به حدی بود که حیوانات به فاصله ۵ کیلومتر دور نشده از رودخانه جان باختند.

وی در این باره تأکید می‌کند که: نباید تصور کرد دولت و شهرداری مکلف به ایجاد محیطی سالم در شهرها هستند، این مسئله نیازمند همکاری، همیاری و مشارکت مردمی است که ابتدایی‌ترین آن تفکیک زباله در خانه است، از سویی دیگر شهرداری نیز موظف به دفن بهداشتی زباله‌ها است نه آنکه فقط زباله‌ها را از شهر خارج و آنها را دفع کند.

